

22-боб. Битимларнинг таққосланадиган шартлари

183-модда. Битимларнинг тижорат ва молиявий шартларини таққослаш

Ушбу Кодекс мақсадида таққосланадиган битимлар, агар улар таҳлил этиладиган битимлар билан бир хил тижоратга оид ва (ёки) молиявий шартларда тузиладиган бўлса, таҳлил этиладиган битим билан таққосланадиган битим деб эътироф этилади.

Агар таққосланадиган битимларнинг тижорат ва (ёки) молиявий шартлари таҳлил этиладиган битимнинг шартларидан фарқ қилса, бундай битимлар, агар таҳлил этиладиган ва таққосланадиган битимларнинг мазкур шартлари ўртасидаги фарқлар уларнинг натижаларига жиддий таъсир кўрсатмаса, таҳлил этиладиган битим билан таққосланадиган битимлар деб эътироф этилиши мумкин. Агар ушбу битимларнинг шартларидаги фарқларнинг бу битимлар шартларига ва (ёки) натижаларига доир тегишли тузатишларни солиқ солиш мақсадида қўллаш ёрдамида ҳисобга олиниши мумкин бўлса, бундай битимлар ҳам таҳлил этиладиган битим билан таққосланадиган битимлар деб эътироф этилиши мумкин.

Битимларнинг таққосланишини аниқлашда, шунингдек битимларнинг тижоратга оид ва (ёки) молиявий шартларини тузатишларни амалга ошириш учун таҳлил этиладиган ҳамда таққосланадиган битимларнинг мустақил шахслар ўртасидаги

битимларнинг тижоратга оид ва (ёки) молиявий шартларига жиддий таъсир кўрсатиши мумкин бўлган асосий тавсифларининг таҳлили ўтказилади. Бундай таҳлил ушбу Кодекснинг [184-моддасига](#) мувофиқ ўтказилади.

184-модда. Битимларнинг шартларини таққослаш таҳлили

Битимларнинг тижорат ва (ёки) молиявий шартларини таққослашни таҳлил қилишда бу шартларнинг ушбу битимларнинг тижоратга оид ва (ёки) молиявий шартларига ёхуд уларнинг молиявий натижаларига жиддий таъсир кўрсатиши мумкин бўлган асосий тавсифлари ҳисобга олинади. Бунда қуйидагилар ҳисобга олинади:

- 1) товарларнинг сони, кўрсатиладиган хизматларнинг ҳажми;
- 2) битим бўйича мажбуриятларни бажариш муддатлари;
- 3) тегишли битимларда қўлланиладиган тўловларнинг шартлари;
- 4) битимда қўлланилган чет эл валютасининг сўмга ёки бошқа валютага нисбатан курси ва унинг ўзгариши;
- 5) битим тарафлари ўртасидаги ҳуқуқлар ва мажбуриятларни тақсимлашнинг бошқа шартлари.

Битимларнинг асосий тавсифлари жумласига қуйидагилар ҳам киради:

1) битим предмети бўлган товарларнинг (хизматларнинг) тавсифлари;

2) ишбилармонлик муомаласи анъаналарига мувофиқ битим тарафлари томонидан бажариладиган вазифаларнинг тавсифлари, шу жумладан битим тарафлари фойдаланадиган активларнинг, ўз зиммасига оладиган таваккалчиликларнинг тавсифлари, шунингдек битимлар тарафлари ўртасидаги жавобгарликнинг тақсимланиши ва бошқа шартлар (бундан буён ушбу бўлимда функционал таҳлил деб юритилади);

3) товарлар (хизматлар) нархларига таъсир кўрсатадиган битим тарафлари ўртасида тузилган шартномаларнинг (контрактларнинг) шартлари;

4) битим тарафлари фаолиятининг иқтисодий шартлари тавсифлари;

5) товарлар (хизматлар) нархларига таъсир кўрсатадиган битим тарафларининг бозор (тижоратга оид) стратегиялари тавсифлари.

Битимларнинг шартларини таққослашни таҳлил қилиш чоғида таққосланадиган ва таҳлил этиладиган битимлар тузиладиган бозорларнинг тавсифлари ҳисобга олиниши керак. Бунда қуйидаги омиллар эътиборга олинади:

1) бозорларнинг географик жойлашган ери ва уларнинг ўлчами;

2) бозорларда рақобатнинг мавжудлиги ҳамда бозордаги сотувчилар ва харидорларнинг нисбий рақобатбардошлилиги;

3) бозорда бир турдаги товарларнинг (хизматларнинг) мавжудлиги;

4) бозордаги таклиф ва талаб, истеъмолчиларнинг харид қобилияти;

5) ишлаб чиқариш ва транспорт инфратузилмасининг ривожланиш даражаси;

6) бозорнинг битим нархига таъсир этувчи бошқа тавсифлари.

Битимларнинг тарафлари томонидан бажариладиган вазифаларни таҳлил қилишда уларнинг тасарруфидаги моддий ва номоддий активлар ҳисобга олинади.

Битимлар шартларининг таққосланишини таҳлил қилишда ҳисобга олинadиган битим тарафларининг асосий вазифалари жумласига қуйидагилар киради, хусусан:

1) товарларнинг дизайнини амалга ошириш ва уларни технологик жиҳатдан ишлаб чиқиш;

2) товарларни ишлаб чиқариш;

3) товарларни ёки уларнинг таркибий қисмларини йиғиш;

- 4) ускунани монтаж қилиш ва (ёки) ўрнатиш;
- 5) илмий-тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишларини амалга ошириш;
- 6) товар-моддий қимматликларни сотиб олиш;
- 7) товарларнинг улгуржи ёки чакана савдосини амалга ошириш;
- 8) таъмирлаш, кафолатли хизмат кўрсатиш бўйича вазифалар;
- 9) янги бозорларда товарларни (хизматларни) ўтказиш, маркетинг, реклама;
- 10) товарларни сақлаш ва ташиш;
- 11) суғурта қилиш;
- 12) молиялаштириш, молиявий операцияларни амалга ошириш;
- 13) сифатни назорат қилиш;
- 14) тезкор ва стратегик бошқарув, шу жумладан товарларнинг (хизматларнинг) нарх сиёсатини, уларни ишлаб чиқариш стратегиясини, реализация қилиш ҳажмини ва ассортиментини, уларнинг истеъмол хусусиятларини аниқлаш.

Битимларнинг шартларини таққослашни таҳлил қилишда битим тарафларидан ҳар бири томонидан ўз фаолиятини амалга оширишда зиммасига олинадиган ва битимнинг шартларига таъсир кўрсатадиган таваккалчиликлари ҳисобга олиниши мумкин.

Тарафларнинг тижорат стратегиялари, шу жумладан чиқариладиган маҳсулотни янгилашга ва такомиллаштиришга, маҳсулот сотиладиган янги бозорларга чиқишга қаратилган стратегиялари ҳам ҳисобга олиниши мумкин.

Агар битимларнинг шартларини таққослаш таҳлил қилинаётганда кредитлар ёки заёмлар шартларини таққослаш талаб этиладиган бўлса, битимлар тарафларининг кредит тарихи ва тўлов қобилияти, бундай кредитлар ёки заёмлар берилаётган муддатлар, уларнинг валютаси ҳамда фоиз ставкаси ўлчамига таъсир кўрсатувчи бошқа шартлар ҳисобга олинади.

Ушбу моддада кўрсатилган омиллар ва тавсифлар, ушбу моддада назарда тутилган функционал таҳлил учун қайси ҳолларда ва қайси даражада зарур бўлса, ўша ҳолларда ва даражада ҳисобга олинади.

Ушбу модданинг биринчи — саккизинчи қисмларига мувофиқ таққосланадиган битимлар шартларини таҳлил қилиш асосида Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси таққосланадиган битимларнинг шартлари таҳлил этиладиган битим шартлари билан таққослашнинг зарур даражасини таъминлаш учун тузатишлар киритишни амалга оширишга ҳақли. Бундай тузатишлар қуйидаги принциплар асосида амалга оширилади:

1) мустақил шахсларнинг назорат қилинмайдиган битимлардаги даромадлари улар томонидан фойдаланиладиган активларни ва товарлар (хизматлар)

бозорида юзага келган иқтисодий шароитларда ўз зиммасига олинадиган иқтисодий (тижоратга оид) таваккалчиликларни ҳисобга олган ҳолда шакллантирилади ҳамда шартнома шартларига ва ишбилармонлик муомаласи анъаналарига мувофиқ битимнинг ҳар бир тарафи томонидан бажариладиган вазифаларни акс эттиради;

2) бошқа тенг шароитларда бозор (тижорат) стратегиясига мувофиқ битим тарафлари томонидан қўшимча вазифаларни амалга ошириш, даромадлар миқдorigа жиддий таъсир кўрсатувчи активлардан фойдаланиш, қўшимча тижорат (иқтисодий) таваккалчиликларини ўз зиммасига олиш бундай битим бўйича кутиладиган даромадларнинг ошиши билан бирга кечади.

185-модда. Битимларнинг шартларини таққослаш таҳлилида фойдаланиладиган ахборот

Трансферт нархни белгилашда солиқ назоратини ўтказишда (шу жумладан таҳлил этиладиган битимнинг ва таққосланадиган битимларнинг тижорат ва (ёки) молиявий шартларини таққослаш чоғида) Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси қуйидаги ахборотдан фойдаланади:

1) Ўзбекистон Республикаси биржаларининг ва чет эл биржаларининг нархлар ҳамда котировкалар тўғрисидаги маълумотларидан;

2) Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитаси томонидан эълон қилинадиган ёки сўровга кўра тақдим этиладиган Ўзбекистон Республикаси ташқи савдосининг божхона статистикасидан;

3) Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатларига мувофиқ ваколатли давлат бошқаруви органларининг расмий ахборот манбаларидаги, чет давлатларнинг ёки халқаро ташкилотларнинг расмий ахборот манбаларидаги ёхуд бошқа эълон қилинган ва (ёки) ҳамма фойдаланиши мумкин бўлган ахборот манбаларидаги ҳамда ахборот тизимларидаги нархлар (нархларнинг ўзгариш чегаралари) ва биржа котировокалари тўғрисидаги маълумотлардан;

4) ахборот-нарх агентликлари маълумотларидан;

5) солиқ тўловчи томонидан тузилган битимлар тўғрисидаги ахборотдан.

Ушбу модданинг биринчи қисмида кўрсатилган ахборот мавжуд бўлмаган (етарли бўлмаган) тақдирда Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси қуйидаги ахборотдан фойдаланади:

1) эълон қилинган ва (ёки) ҳамма фойдаланиши мумкин бўлган ахборотлар манбаларидаги ҳамда ахборот тизимларидаги нархлар (нархларнинг тебраниш чегаралари) ва котировокалар тўғрисидаги маълумотлардан;

2) юридик шахсларнинг молиявий ва статистика ҳисоботидан олинган маълумотлардан, шу жумладан

Ўзбекистон Республикасининг ёки чет давлатларнинг ҳамма фойдаланиши мумкин бўлган ахборот манбаларида эълон қилинган ва (ёки) Ўзбекистон Республикаси юридик шахсларининг ва (ёки) чет эл юридик шахсларининг ҳамма фойдаланиши мумкин бўлган ахборот тизимларидаги, шунингдек расмий сайтларидаги маълумотлардан.

Чет эл юридик шахсларининг молиявий ҳисоботидаги маълумотлардан фойдаланишга Ўзбекистон Республикаси юридик шахсларининг (Ўзбекистон Республикаси ҳудудидаги фаолияти доимий муассасанинг ташкил этилишига олиб келадиган чет эл юридик шахсларининг) рентабеллиги оралиғини аниқлаш учун фақат таққосланадиган битимлар тузган Ўзбекистон Республикаси юридик шахсларининг молиявий ҳисоботи маълумотлари асосида рентабелликнинг бундай оралиғини ҳисоблаш имкони бўлмаган тақдирда йўл қўйилади;

3) баҳолаш объектининг баҳолаш фаолияти тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларига ёки чет давлатлар қонун ҳужжатларига мувофиқ аниқланган бозор қиймати тўғрисидаги маълумотлардан;

4) ушбу Кодекснинг [23-бобига](#) мувофиқ фойдаланиладиган бошқа ахборотдан.

Битимларнинг шартларини таққослашни таҳлил қилишда солиқ сирини ташкил этувчи ахборотдан, шунингдек фойдаланиш ҳуқуқи қонун ҳужжатларига

мувофиқ чекланган бошқа ахборотдан фойдаланишга йўл қўйилмайди. Бундай чеклов Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси трансферт нархни белгилашда солиқ назоратини ўтказаетган солиқ тўловчи тўғрисидаги маълумотларга нисбатан татбиқ этилмайди.

Битимларнинг шартларини таққослашни таҳлил қилишда фақат ҳамма фойдаланиши мумкин бўлган ахборот манбаларидан, шунингдек солиқ тўловчи тўғрисидаги маълумотлардан фойдаланилади.

Битим шартларининг таққосланишини таҳлил қилишда, ушбу Кодекснинг [193-моддасига](#) мувофиқ ҳужжатларни тайёрлаш ва тақдим этишда солиқ тўловчи ўз фаолияти тўғрисидаги ахборотдан ташқари ҳамма фойдаланиши мумкин бўлган ҳар қандай ахборот манбаларидан, шунингдек ўзи билан ўзаро боғлиқ бўлган, худди шундай фаолиятни амалга ошираётган шахсларнинг фаолияти тўғрисидаги ахборотдан фойдаланишга ҳақли.

Агар солиқ тўловчига нисбатан трансферт нарх белгилашда солиқ назорати ўтказилаётганда Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси ушбу солиқ тўловчи томонидан мустақил шахслар билан тузилган таққосланадиган битимлар тўғрисидаги ахборотга эга бўлса, бундай битимларни таҳлил этиладиган битим билан таққослашда Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси бозор

нархларининг оралиғини аниқлаш учун ушбу
ахборотдан фойдаланишга ҳақли.